

De schweiziske Almindinger^{*)}.

Efter Emile de Laveleye.

Den franske Revolution har begaaet en Fejl, der med hver Dag bliver tydeligere: den har villet grundlægge Demokratiet samtidig med at tilintetgjøre de Institutioner, der ene kunne give det Livskraft. Den har opstillet Læren om det abstrakte Menneske, det enestaaende Individ, og den har i Theorien indrømmet det alle naturlige Rettigheder; men samtidig har den tilintetgjort Alt, hvad der knyttede Individet til de foregaaende Slægter og til dets nuværende Medborgere: Provinsen med dens traditionelle Frihed, Kommunen med dens Fællesejendom, Lavene, der forenede det samme Haandværks Arbejdere til et Broderskab. Disse Foreninger, der vare naturlige Udvidelser af Familieforholdet, beskyttede Individet: de hindrede ofte en fri og heldig Udvikling, men de kunde dog ogsaa afgive en Støtte; de lænkebandt Individet, men de støttede det. I Modgangens Dage hjalp Medlemmerne gjensidig

^{*)} Nærværende Artikel er en noget forkortet Gjengivelse af et Afsnit af den i forrige Hæfte omtalte Bog af Laveleye: *•De la propriété et de ses formes primitives. Paris 1874.* Red. meddeler den som en Prøve paa dette interessante Værks Indhold, men selvfølgelig uden at tiltræde Forfatterens Opfattelse af Almindigernes Betydning og Nytte.

De schweiziske Almindinger^{*)}.

Efter Emile de Laveleye.

Den franske Revolution har begaaet en Fejl, der med hver Dag bliver tydeligere: den har villet grundlægge Demokratiet samtidig med at tilintetgjøre de Institutioner, der ene kunne give det Livskraft. Den har opstillet Læren om det abstrakte Menneske, det enestaaende Individ, og den har i Theorien indrømmet det alle naturlige Rettigheder; men samtidig har den tilintetgjort Alt, hvad der knyttede Individet til de foregaaende Slægter og til dets nuværende Medborgere: Provinsen med dens traditionelle Frihed, Kommunen med dens Fællesejendom, Lavene, der forenede det samme Haandværks Arbejdere til et Broderskab. Disse Foreninger, der vare naturlige Udvidelser af Familieforholdet, beskyttede Individet: de hindrede ofte en fri og heldig Udvikling, men de kunde dog ogsaa afgive en Støtte; de lænkebandt Individet, men de støttede det. I Modgangens Dage hjalp Medlemmerne gjensidig

^{*)} Nærværende Artikel er en noget forkortet Gjengivelse af et Afsnit af den i forrige Hæfte omtalte Bog af Laveleye: *«De la propriété et de ses formes primitives. Paris 1874.»* Red. meddeler den som en Prøve paa dette interessante Værks Indhold, men selvfølgelig uden at tiltræde Forfatterens Opfattelse af Almindigernes Betydning og Nytte.

hverandre; under sædvanlige Forhold førte de et indbyrdes Tilsyn med hverandre.

Nutildags taber Individet sig i Nationen og Staten. Og Staten er kun en abstrakt Idé, der for de Fleste af os kun medfører Tanken om Værnepligt og Skattepligt. Kommunen har tabt en stor Del af sin lokale Autonomi, og er kun et Hjul i det administrative Maskineri, der maa adlyde Centralmagten. Den kommunale Ejendom er bleven indskrænket. Mennesket, der fødes med Fornødenheder, som maa tilfredsstilles, og med Vilje og Kraft til at arbejde, kan ikke kræve en Del af Jorden for dér at kunne udøve sin Virksomhed. Aktieselskaberne kunne ikke erstatte Lavene; thi de forene kun Kapitalerne, ikke Arbejderne. Religionen — dette mægtige Baand mellem Sjælene — har tabt største Delen af sin Indflydelse, og Familieforholdet, der allerede er stærkt rokket, er ikke stort Andet end en Maade at ordne Arvefølgen paa. Mennesket har selskabelige Drifter; men man har tilintetgjort eller svækket de Institutioner, hvor disse Drifter kunde finde Tilfredsstillelse, og som afgav Staten en sikker Grundvold.

Som en Siags Erstatning for, hvad Revolutionen har nedbrudt, har man forsøgt at danne Fagforeninger, *trades' unions*, kooperative Foreninger. Men den broderlige og religiøse Følelse, Traditionen, Retsprincippet mangler, og altfor ofte er det kun disse Foreningers Opgave at organisere Kampen mod Kapitalisterne. Uagtet jeg udsætter mig for at blive beskyldt for at være «reaktionær», saa tager jeg dog ikke i Betænkning at sige, at tidligere fandtes der to Institutioner, som man burde have bevaret og forbedret for derpaa at grundlægge Demokratiet: den kommunale Autonomi og den kommunale Ejendomsret.

Politikerne have arbejdet paa at indskrænke hin, Økonomerne paa at faa denne til at forsvinde.

Hvis der findes et Land, hvor disse Institutioner ere blevne bevarede og hvor samtidig Frihed, Lighed og Orden har holdt sig i Aarhundreder, ledes man til at tro, at disse Goder forholde sig til hine Institutioner som Virkning til Aarsag, og det kan i ethvert Tilfælde være nyttigt at undersøge denne Sag noget nøjere. Det fortjener at bemærkes, at alle Folk oprindeligt have haft disse Institutioner, men senere afskaffet eller betydeligt ændret dem. I Rusland findes dog endnu tildels det kommunale Ejendomsfællesskab. I Frankrig er det blevet tilintetgjort først af de enevældige Konger, senere af den Begjærlighed efter Centralisation og Ensartethed, som fulgte med Revolutionen. I Tyskland og England er det gaaet paa samme Maade. Anderledes i Schweiz.

Schweiz's oprindelige Kantoner have i tusinde Aar levet under det radikaleste Demokrati. I Kantonerne Uri, Schwyz, Glarus, i Unterwaldens og Appenzells to Halvkantoner regerer Folket sig selv direkte uden nogen repræsentativ Forsamlings Mellekomst. Om Foraaret forsamle alle myndige Borgere sig paa aaben Mark for at votere Love og udnævne Embedsmænd, hvem det overdrages at udøve dem. Ligesom de gamle Germaner og Nordboere samlede sig paa Tinge og tog Beslutning ved «våpnatak», ved at slaa paa Skjoldene, saaledes samle endnu den Dag i Dag Appenzellerne sig, hvertandet Aar i Hundwyl, hvertandet i Trogen, bevæbnede med gamle middelalderlige Sabler eller Kaarder, der danne en besynderlig Modsætning til de sorte Klæder og Familieparaplyen. Disse Forsamlinger kaldes «Landesgemeinde». Regeringsmaaden her er fuldstændig fri og demokratisk. Dette

absolúte *self-government* skriver sig fra de ældste Tider. De republikanske Institutioner vare de oprindelige, ikke det patriarkalske Kongedømme. «Friheden er gammel, Despotismen er ny» har Mme de Staël sagt.

Den umiddelbare Regering, som Rousseau ansaa for umulig, har kunnet holde sig i disse Kantoner, fordi deres Omraade er meget lille, og fordi Lovgivningsarbejdet er meget begrænset. De fleste Sager afgjøres af Kommunen. Forholdet til Ulandet er Forbundsanliggende. Livet er tarveligt, og Sædvaneretten afgjør mange Spørgsmaal. Der bliver derfor ikke mange ny Love at vedtage. Landamman'en forelægger Forsamlingen Lovforslagene. Enhver Borger har Initiativ og Ret til at stille Ændringsforslag. Forhandlingerne ere ofte meget livlige, ja voldsomme; men det varer ikke længe, inden der forlanges Afstemning, fordi Alle længes efter at komme hjem. Saaledes undgaar man den for konstitutionelle Stater ejendommelige Plage, Parlamentarismens Misbrug.

Næsten overalt ere de repræsentative Forsamlinger for lang Tid samlede: undertiden ophidse de Folket, undertiden trætte de det. Naar Repræsentationen ikke er inde, er Landet i Aimindelighed i Ro: det beskæftiger sig med sine Sager, med Kunst og Videnskab, med Industri og Handel. Men næppe begynde Parlamentsforhandlingerne, før der røres op i Alt: Partierne kæmpe forbitrede med hverandre, Regeringen maa forsvare sig mod sine Modstandere, og har næppe Tid tilovers til at tænke paa de almindelige Interesser. Nationen sættes i Lidenskab ved oratoriske Kampe, hvis Maal er en Ministertaburet. Saaledes udarter Parlamentarismen til Intrigekampe i Parlamentet og til Kamp, ofte en uhæderlig Kamp, om Indflydelse i Valgkredsene. I Frankrig og Italien for-

anlediger Parlamentarismens Misbrug ligefrem Uorden. En Indskrænkning af Centralmagtens og en Udvidelse af de stedlige Myndigheders, d. v. s. Provinsens og Kommunens, Magtomraade er Midlet, hvorved slig Misbrug kan undgaas.

I flere af Schweiz's Kantoner have Kommunerne næsten fuldstændig Autonomi. Ikke blot vedtage de reglementariske Bestemmelser; men de give sig selv deres Forfatninger, forsaavidt de ikke staa i Strid med Statens Love. De bestyre uafhængigt Alt, hvad der vedrører Skole-, Kirke-, Politi-, Vej- og Fattigvæsen. De udnævne frit alle deres Embedsmænd. De fastsætte selv de kommunale Skatter. Staten blander sig kun i den kommunale Forvaltning for at forebygge Forødelser af Kommunens Arvegods og for at forhindre, at de almindelige Love krænkes. I visse Kantoner, som Fribourg, Genève, Bern, er Centralmagtens Indblandingsret noget større; i andre, som Appenzell og Graubünden, er den lig Nul. Staten er der ikke Andet end en Føderation af de uafhængige Kommuner, der ere ældre end og kunne leve uden den. Statsmagten har ingen administrativ Kontrol med de stedlige Myndigheder; først naar en almindelig Lov er krænket, kan den skride ind. Borgerne kjende Staten kun gjennem Kommunerne. Decentralisationen er her endog for stor. Naar den kommunale Federalisme føres saa vidt, berøver den Staten al Fasthed, og Nationen falder fra hinanden som Støv. Toqueville mener, at de nordamerikanske Forenede Stater have et Fortrin deri, at Centralmagten dér, samtidig med at agte de enkelte Staters Uafhængighed, i de Spørgsmaal, der ere den forbeholdt, henvender sig umiddelbart til Borgerne gjennem de af den udnævnte og lønnede Embedsmænd.

Det republikanske System er i Schweiz kun saa fast grundlagt, fordi det har slaaet Rod i de mindste Kommuner. Naar det i Aarhundreder har sikret baade Orden og Frihed, saa er Grunden den, at, da de fleste offentlige Interesser afgjøres i Kommunen, have de Forandringer, Valgene medføre i Regeringens Sammensætning, kun en underordnet Indflydelse. Det er umuligt — hvad man har forsøgt i Frankrig — at grundlægge Republikken, naar man vil opretholde en Centralisation, der giver en Forsamling eller en Præsident Magt til at afgjøre Alt. Aldrig vil et civiliseret Land taale et System, som ved hvert almindeligt Valg, ved hver Fornyelse af den udøvende Magt, paany sætter hele den politiske og sociale Ordning under Debat. Hvis man vil have, at alle Folkesuverænitestens Organer skulle være Gjenstand for Valg, maa man nødvendigvis begrænse deres Magtfuldkommenhed og indskrænke Centralmagtens Magtomraade. I de Forenede Stater ligesom i Schweiz er det Kommunen, der er det politiske og administrative Livs Hovedarnested. Det er i Kommunen, at Størstedelen af de kollektive Interesser styres. Staten dannes ved de uafhængige og selvstændige Kommuners Forening.

Det, der adskiller den schweiziske Kommune fra den amerikanske, og det, der giver den en langt større Betydning, er den Omstændighed, at den ikke blot er en politisk og administrativ, men ogsaa en økonomisk Institution. Den sørger ikke blot, som Kommunerne i andre Lande, for Skole-, Kirke-, Politi- og Vejevæsen; men den sikrer alle Borgere en vis Ejendom eller Del i den fælles Ejendom. Det er denne meget ejendommelige Side af Kommunalordningen i Schweizes oprindelige Kantoner, som vi skulle betragte.

Den private Ejendomsret over Jorden har udviklet sig forholdsvis sent. Oprindeligt fandtes der overalt Jordfællesskab. Hos Jægerfolkene findes der kun meget svage Spor til privat Ejendomsret: Jægeren tænker ikke paa at tilegne sig Jorden; kun hvad han har skudt eller fanget eller selv tildannet, betragter han som sit udelukkende Eje. Hos Hyrdefolkene findes der flere Spor; men dog falder det Ingen ind, at det enkelte Individ skulde kunne bemægtige sig Jorden som sin udelukkende Ejendom. Hyrdesamfundenes Medlemmer kunne frit hugge i Skovene, hvormeget de ville, skyde saameget Vildt, de trænge til, og lade deres Hjorder græsse paa de fælles Græsgange. Men efterhaanden som man gaar over til Agerbruget, bliver dette Fællesskab stedse mere modificeret: Fællesmarken deles i Lodder og bliver Gjenstand for privat Drift, dog kun for en vis begrænset Tid, i det Højeste for en Persons Levetid. Her er kun Tale om en Brugsret, en «jus possessionis» i Lighed med den, Romeren udøvede paa «ager publicus»; Stammen vedbliver at besidde det egentlige «dominium». Denne Forandring i Brugsmaaden var en nødvendig Følge af den forandrede Dyrkningsmaade. Korndyrkning udkræver store Arbejder, Gøden, Jordforbedringer, Kapitalforskud osv.; dette Arbejde vil kun blive godt udført, naar den, der udfører det, er sikker paa at komme til at høste Frugterne af sine Forskud. Herfra skriver den private Brugsret sig. Men da man samtidig indrømmede ethvert Familienhoved lige Ret til at kunne leve af sit Arbejde, maatte man fra Tid til anden foretage en ny Fordeling, for at Enhver ligelig kunde komme i Besiddelse af den Del, der tilkom ham. Saaledes bevarede Klanen en Slags Overhøjhed og foretog periodisk en ny Fordeling af Jorden. Dette Jord-

fællesskab har holdt sig den Dag i Dag paa flere Steder, navnlig paa Java og i Storrusland. Andre Steder afløses Stammefællesskabet, Byfællesskabet af Familiefællesskab: Serbien afgiver endnu den Dag i Dag Exempel herpaa. Men atter andre Steder har den arvelige individuelle Ejendomsret udviklet sig i sit fulde Omfang: nogle enkelte Familier, der blev mægtigere end de andre, have ikke villet give Slip paa deres Andel, der som Arvegods er gaaet fra den ene Slægt til den anden. Saaledes opstod den private Ejendomsret, hvis Forbillede maa søges i den kviritiske Ejendomsform i Rom.

I de fleste Lande var det Lensvæsenet, der gjorde Ende paa det kommunale Jordfællesskab. Hist og her, særlig i Frankrig, findes der vel nogle Levninger; der dog paa Grund af slet Ordning har liden eller ingen Betydning og stikker af mod Nutidens Agerbrugssystem. I Schweiz, hvor Lensvæsenet først sent vandt Indpas og aldrig stor Magt, er det anderledes. Selvfølgelig er den private Jordejendom ogsaa her stærkt udbredt; men den kommunale Ejendom er dog ikke forsvunden. Den er tværtimod bleven nøjere udviklet, og den vedbliver at spille en betydelig Rolle i Alpekantonernes økonomiske Liv.

De kommunale Ejendomme kaldes i Schweiz's oprindelige Kantoner «Allmenden»*), hvilket antyder, at de ere Alles fælles Eje**). I en snævrere Forstand betegner

*) Dette Ord forekommer under mange forskellige Former: Allmend, Allmende, Almeinde, Allgemeinde, Algmenda osv. Det svarer til det danske Alminding, hvorved forstaas Jord, der ikke er nogen Enkelts Ejendom, men tilhører alle en Landsbys eller Bys eller Egns Beboere i Fællesskab.

***) Ordet «Almend» har samme Rod som «almen», «almindelig». Grimm mener, at det ogsaa henviser til selve det allemanniske Folkenavn.

Ordet «Allmend» kun den Del af den udelte Ejendom, som i Landsbyens Nærhed er overgivet til Dyrkning.

Fællesejendommen bestaar af tre adskilte Dele: Skov, Eng og Ager. Nogle Steder, som i Zug og Schwyz, udstrækker Fællesskabet sig desuden over visse Tørvemoser og Rørmoser. Fælleden er ikke som andetsteds en nøgen, ufrugtbart Slette, hvor der kun græsser nogle magre Faar, og som frembyder et Billede af Ligegyldighed og Forsømmethed. Den bestyres tværtimod efter alle Regler for et rationelt Agerbrug. Alle de dertil Berettigede tage sig med Iver af Bestyrelsen, og Udbyttet er lige saa højt som Udbyttet af Privatejendommene. Allmendens opdyrkede Jorder kunne udlejes for en Betaling af 250 à 300 Fr. pr. Hektare*). Denne Fællesejendom giver dem, der have Ret til den, Tørv eller Brænde, Træ, Bygningstømmer, Mejeri-produkter, Korn, Kartofler eller Grøntsager, — kort sagt de vigtigste Livsfornødenheder.

I mange Landsbyer er den Del af den dyrkede Jord, der tilfalder hver Familie, rigelig gødet og behandlet som en fuldstændig Kjøkkenhave. I Stanz har hver Bruger Ret til 1400 Klafter eller 45 Are. I Kanton St. Gallen giver Landsbyen Buchs hver Andelshaver 1500 Klafter fortrinlig Jord, Brændsel for hele Aaret, Græsgang til en stor Hjord, og dog bliver der saameget tilbage af de kommunale Ejendomme, at Skolelæreren og Præsten dermed kunne betales, og at de andre offentlige Udgifter kunne afholdes, uden at der behøves Skattepaalæg. I Wartau, ligeledes i St. Gallen, faar hver Bruger 2500 Klafter eller 80 Are.

For at have Ret til en Andel i den kommunale Ejen-

*) 1 Td. Land = 0,5516 Hektare.

dom er det ikke nok, at man bebor Kommunen; ja det forslaar ikke engang, at man har politiske Borgerrettigheder: man maa nedstamme fra en Familie, der har haft denne Ret i umindelige Tider eller i det Mindste fra Tiden før dette Aarhundredes Begyndelse. Kun det, at man tilhører en af disse gamle Familier, giver en Andel i den kollektive Arveret. Derfor finder man i den samme Landsby ved Siden af de Priviligerede andre Beboere, der ere udelukkede fra disse Fordele, der i en saa kjendelig Grad forbedre hines Stilling. Disse saakaldte «Beisassen» have ofte beklaget sig over denne Ulighed, og den har givet Anledning til voldsomme Kampe mellem de radikale Reformatorer, som forlangte lige Ret for Alle, og de Konservative, der vilde opretholde den gamle Ordning. Selv i disse saa demokratiske Kantoner er der altsaa dog Rum for Kampen mellem Traditionens og Nivelleringens Aand. Da dette Forhold ikke er ordnet ved nogen almindelig Lov, har Kampen ikke overalt ført til samme Resultat; men i Almindelighed er man dog gaaet ind paa Øverenskomster, hvorved der indrømmes «Beisassen» visse Rettigheder. Saaledes har man givet dem Lov til at tage Brændsei, men ikke Bygningstømmer i Skovene. Man har tilladt dem at sende Ungkvæget og undertiden en eller to Malkekøer, men heller ikke mere, paa Alpegræssgangene. Men fra Slettens Allmend, den i Landsbyens Nærhed liggende Almind, ere de udelukkede, eller i alt Fald indrømmer man dem ikke saa meget; kun hist og her kunne de tage Del i en Lodtrækning om de opdyrkede Agre og om Haverne.

Vi have kun faa Dokumenter om den Maade, hvorpaa Almindingerne oprindeligt brugtes. Dengang da Befolkningen var lidet talrig i Forhold til den Jord, hvor-

over den havde Raadighed, behøvedes der saa at sige ingen Forskrifter. Enhver huggede i Skovene saameget, han trængte til, og lod alt sit Kvæg græsse paa Alperne. Først senere, da Deltagernes Antal blev for stort til, at en ubegrænset Brug kunde tillades, vedtoges der Forskrifter, som imidlertid væsentlig kun fastslog, hvad der var Skik og Brug. Efterhaanden som Fællesskabets Forødenheder steg, blev disse Forskrifter bestemtere og strængere. Der foregik saaledes en Retsudvikling; men Rettens Grundlag har ligesaa lidt forandret sig som selve Alperne eller det Hyrdeliv, der udfolder sig dér. Den schweiziske Alminding giver os endnu den Dag i Dag et Billede af det Liv, vore Forfædre førte paa Irans Højsletter.

De ældste Almindingreglementer, der ere offentliggjorte, skrive sig fra det femtende Aarhundrede. Hvert Fællesskab har et gammelt Skab, en antik Kiste, hvori opbevares alle de Aktstykker, der vedrøre Foreningens Ejendom. Man finder her foruden det første Reglement, der saa at sige er Samfundets Grundlov — «Einung» eller «Genossenordnung» — de Domme, ved hvilke visse Tvistepunkter ere blevne afgjorte, Overenskomster med Naboerne, Beretninger om vigtige paa Maj- eller Decembermøderne tagne Beslutninger osv. Denne Agtelse for ældgamle Overleveringer bidrager til at give det schweiziske Demokrati dets Styrke og Fasthed.

Brugsmaaden er forskjellig i de forskjellige Kommuner. Flere Steder udlejer Kommunen sine Ejendomme, og Udbyttet bruges da til at afholde de offentlige Udgifter. Undertiden er der et Overskud, som fordeles i Penge. Men de fleste af de Kommuner, der have Agerjord, stykker den ud i Lodder mellem de Berettigede. Uagtet der

findes de forskjelligste Brugsmaader, kan man dog skjelne imellem tre Hovedgrupper, som repræsenteres af Kantonerne Uri, Glarus og Valais.

Kanton Uri er det primitive Land fremfor alle andre. *Mark'en* *), Fællesejendommen, er ikke bleven delt mellem Kommuner. Der har dannet sig Landsbyer: Flüelen, Bürglen, Altdorf, Erstfeld, Silenen, Amstäg, Wasen, Andermatt; men naar undtages Fattigvæsenet, der tildels er overdraget til de forskjellige Landsbyer, danne de ikke adskilte politiske Samfund: det er ikke sande Kommuner; Beboeren udøver sine Brugsrettigheder, hvor han saa flytter hen i Kantonet. Brugsrethaveren i Silenen kan sende sit Kvæg ned i Schächenthal, og omvendt kan man herfra sende sit Kvæg op paa Surenen. I saa Henseende er der ingen anden Adskillelse end den, Naturen selv har afstukket: Kantonet er tydeligt afskaaret i to Dele: Uri-distriktet og Urserndistriktet, der adskilles fra hinanden ved det dybe Klippesvælg Schöllenen, der paa begge Sider begrænses af Granitklipper, og nedenfor hvilket Reuss larmer. Her kan derfor tales om to «Marker»: den øvre «Mark», ovenfor Urner-Loch, og den nedre «Mark».

I den nedre «Mark» er en stor Del af Sletten gaet over til Privatejendom; kun Skovene, Alperne og nogle Almindinger i Landsbyernes Nærhed have holdt fast ved det oprindelige Fællesskab. I den høje, store Urserndal

*) Ved «Mark» forstodes dels visse Grænsedistrikter (Markgrevskaab, Mark Brandenburg osv.), dels Landsbyens, Stammens, Klanens Fællesjorder, over hvilke der kun kunde udøves en vis begrænset, temporær Brugsret. «Mark» i denne Betydning falder omtrent sammen med «Allmend», «Almindinger», «Folcland» (hos Angel-Sachserne), «Geraiden» (i Elsas) osv.

tilhøre de smukke Græsgange, som Reuss vander, det ursernske Fællesskab.

I gamle Dage var der Stridigheder om Grænseskjeldet mellem Uri-«Marken» og Glarus-«Marken». Sagnet fortæller, at Striden afgjordes paa følgende Maade: Det blev aftalt, at paa St. Jørgens Dag skulde der fra Midten af hvert Kantons Dal ved første Hanegal udgaa en Løber, og hvor de mødtes, skulde Grænsen sættes. I Glarus forede man den Hane, der skulde give Signalet, paa det Bedste, idet man haabede, at naar den var stærk og kraftig, vilde den ogsaa gale tidligt. I Altdorf sultede man Hanen, og Følgen var, at Sulten holdt den vaagen, og at den galede længe før Daggry. I Glarus gol Hanen saa sent, at Løberen fra Uri var kommet over Bjerget og et godt Stykke ind i Glarus, da han mødte Løberen fra dette Kanton. Fortvivlet over den Skam, der vilde falde tilbage paa hans Land, bønfalet han Uriløberen om at afstaa Noget af, hvad han havde vundet. «Ja», svarede denne, «jeg vil afstaa dig saameget af Bjerget, som du kan gjennemløbe med mig paa Ryggen!» Som sagt, saa gjort. Glarusløberen steg saa højt op ad Bjerget med den Anden paa Ryggen, som han kunde, indtil han udmattet af Anstrængelse faldt død om paa Breden af en lille Bæk, hvis Navn endnu minder om denne Begivenhed, Scheidbächli. Paa den Maade kom Urnerboden, der ligger paa den glaronesiske Side af Bjerget, til Uri. — Det er en rørende Fortælling om en Borger, der — som saa ofte i Schweiz's Historie — opofrer sit Liv for sit Lands Vell

Man kjender ikke nøjagtigt Omfanget af Uri-Almindingerne. Efter et Overslag i 1852 udgjøre de det nedre Distrikt tilhørende Alpegræsgange 5417 Kuhessen (3: saa-

meget, som behøves til Græsning af 1 Malkeko i Sommermaanederne. I andre germaniske Lande bruges samme Maal). Da Distriktet tæller 2700 brugsrethavende Familier, kommer der altsaa paa hver Familie gjennemsnitligt to Kuhessen.

Fællesskovene ere store, rige og vel vedligeholdte; de have en Værdi af mindst 4 Millioner Fr. eller omtr. 1300 Fr. pr. Familie. For at give en Forestilling om, hvorledes Delingen af Skoven foretages, skulle vi meddele den Fremgangsmaade, man i 1865 fulgte i Landsbyen Schaddorf næved Altdorf. De Familier, der i Aarets Løb have haft «Feuer und Licht», som fyre i en Ovn, og som ere Ejendomsbesiddere, have Ret til at fælde 6 store Fyrretræer. Denne første Klasse talte 120 Medlemmer. Anden Klasse bestaar af dem (i Alt 30), der have «Feuer und Licht», en Ovn, men ingen Jordejendomme; de have Ret til at fælde 4. Tredje Klasse bestaar af enligt levende Personer (i Alt 9), der heller ikke besidde Jordejendomme; de have Ret til 3. Endelig er der en fjerde Klasse, som bestaar af dem (i Alt 25), der vel have «Feur und Licht», men som ikke ere Husejere; de maa kun fælde 2 Træer. Der var altsaa i Alt 184 Brugshavere, og af dem havde desuden 52 faaet Bygningstømmer: til Bygning af ny Huse eller Istandsættelse af gamle var der blevet fordelt 178 store Træer. Man forstaa nu, hvorledes Smaabønderne kunne have Raad til at bygge disse nydelige Schweizerhuse, som den Rejsende finder saa fortryllende: det er Fællesskoven, der giver Tømmer hertil.

Foruden sine Alpegræsgange og sine Skove har Urimarken desuden 400 Hektare Agerjord, hvilket ligeligt fordelt giver hver Familie 14 Are Have, hvor der høstes Grøntsager, Frugter, Hør, Hamp osv. Dette sikrer i alt

Fald imod stor Elendighed. Føjes nu hertil Indtægten af Privatejendommen og af det personlige Arbejde, kunne alle de vigtigste Fornødenheder tilfredsstilles.

Den Grundsætning, der er den vejledende ved Fordelingen af Udbyttet af Fællesejendommene, er den, der gjaldt i de ældste Tider: til Enhver skal der gives, efter-som han har Behov. Men da dette vexler, — ikke med Personernes Fornødenheder, som omtrent ere ens — men med Privatejendommens Størrelse, der er overordenlig varierende, er det en Følge, at de Rige begunstiges og de Fattige opofres: Den, der ikke har noget Kvæg, har i Virkeligheden ingen Glæde af Alpegræsgangen; for den, der kan sende tyve eller tredive Køer op paa den, er det en betydelig Indtægtskilde; den, der har store og mange Bygninger, kan tage sine sex store Fyrretræer til Brændsel og saameget Bygningstømmer, som Synsmændene erklære nødvendigt; den, der ikke engang har et lille Hus, men maa bo til Leje, maa nøje sig med sine to Træer. Kun ved Fordelingen af den opdyrkede Agerjord hersker Ligheden. Pastor Becker, der dog i Almindingsinstitutionen ser «det sociale Spørgsmaals Løsning», siger meget rigtigt, at det gaar, som det hedder i Lignelsen: «hver den, som haver, ham skal gives; men fra den, som ikke haver, fra ham skal ogsaa tages det, han haver.» Dette System kunde være retfærdigt, dengang da der ikke fandtes nogen Privatejendom; thi Fællesejendommen vilde da have samme Betydning for alle Familier. Nu derimod drager man des mere Fordel af Fællesejendommen, jo mere Privatejendom man har.

Da det almindelige Princip er, at man kun kan sende det Kvæg, som man om Vinteren har underholdt i sine Stalde, op paa Fællesgræsgangen, er det en Følge, at den,

som ikke har nogen Græsmark, hvor han kan høste Hø, ikke om Vinteren kan underholde noget Kvæg, og altsaa ikke om Foraaret har noget, som han kan sende op paa Alpegræsgangen. For dog at sætte visse Grænser for denne Begunstigelse af de Rige, har man fastsat, at Ingen maa sende mere end 30 Køer op paa Alpegræsgangen; men dette har ikke kunnet forhindre, at her som andetsteds «de Store og de Smaa», «de Fede og de Magre» i lang Tid have staaet som Fjender overfor hverandre. Striden har megen Lighed med Striden mellem Patricier og Plebejer om Retten til «ager publicus». Kun er der den Forskjel, at i Uri ere «de Fede» i Flertal, — modsat af hvad der er Tilfældet i de fleste andre Stater. Af 2700 Familier have 1665 Kvæg; 1036 derimod ikke. De Misfornøjede ere altsaa i Mindretal, og hverken ad Lovgivningens Vej eller ved Magt — som de for Øvrigt ikke have tænkt paa at bruge — er det lykkedes dem at forandre det gamle System, som skriver sig fra en Tid, da der hverken vare Rige eller Fattige. For at bringe de mest højtlydende Fordringer til Tavshed, har man givet enhver Brugshaver 15—20 Are Have til Dyrkning af Kartofler, og desuden faa de Brændsel.

Da man i Principet indrømmer enhver Brugshaver en lige stor Brugsret, som han kan kræve, naar han opfylder de fastsatte Betingelser, burde man nærme sig Ligheden ved at udvide Omfanget af de dyrkede Almindinger, saaledes at de repræsenterede en Indtægt lig den, Alpegræsgangen giver. I Kanton Glarus, der er et Exempel paa den anden Brugsmaade, har man tildels gjort noget Lignende.

Kanton Glarus er blandt de gamle Kantoner det, som mest har fjernet sig fra den oprindelige Delings-

maade, og det, der her er tilbage af Fællesejendommene, er gaaet ind under Kommunerne, som, i Stedet for at fordele dem mellem Beboerne, i Almindelighed benytte Indtægten til at dække Kommuneudgifterne med. Kommunerne her have ikke mange Alpegræsgange tilbage: man har i sin Tid solgt de fleste som en Følge af en stor Ulykke, der var overgaaet Landet, og hvad Kommunerne endnu besidde, leje de bort ved Avktion paa et vist Aaremaal — endog til Udlændinge, Noget, der ganske strider mod gammel Skik. Af hvad der kommer ind ved disse Bortforpagtninger, lever Kommunekassen. Fordum skulde Forpagterne hvert Aar levere en vis Mængde Smør, «Anken», der blev fordelt mellem Fællesskabets Medlemmer, og de Forlovede modtog af Kommunen en Gemsé til Bryllups-højtiden. — Nu er Gemen sjelden, og Smørret udføres.

Hvad der særlig fortjener Opmærksomhed i Glarus, er Kommunernes Bestræbelse for at bevare en tilstrækkelig Mængde dyrket Agerjord til Fordeling mellem Medlemmerne. Hvis Antallet af Familier stiger, eller hvis nogle Parceller ere blevne solgte til Byggegrund, køber Kommunen ny Jord, for at hver Families Andel kan blive uformindsket. Lodderne ere noget forskellige i Størrelse (10—30 Are) og besiddes i et forskjelligt Aaremaal (ti, tyve, tredive Aar) i de forskjellige Kommuner. Efter Aaremaalets Udløb sker der ny Opmaaling og ny Fordeling ved Lodtrækning. Enhver har Lov til at benytte sin Lod, som han vil; han kan endog leje den til Kommunen. Jorden er her fortrinligt dyrket. Enhver Brugshaver kan sende det Kvæg, han har haft om Vinteren, paa Fællesgræsgangen; men han skal betale en vis Godtgjørelse pr. Hoved; dog skal der ikke betales for Græsning af Geder:

Geden er den Fattiges Ko og Kantonets Yndlingsdyr, og det er den, der leverer den berømte Ost «Schab-Zieger».

Der findes ligeledes her mange private Foreninger, der eje Jorder. Ti, tyve, tredive Agerbrugere have indgaaet Foreninger, der eje Græsgange og Agerjord. Udbyttet af den udelte Ejendom fordeles imellem Foreningens Medlemmer i Forhold til deres Andel. Disse kooperative Agerbrugsforeninger have holdt sig i Aarhundreder. — Ogsaa i Kanton Appenzell har man for ikke længe siden dannet to saadanne Foreninger, hvis Jorder dyrkes i Fællesskab. Foreningens Aktier staa over Pari.

Det er ejendommeligt at se, hvorledes de ældste Tiders Agerbrug i Glarus findes Side om Side med den moderne Industri. Glarus er en af de Egne i Evropa, hvor Industrien forholdsvis beskæftiger flest Arme. Men Arbejderne føre ganske vist et helt andet Liv i det lille schweiziske Kanton end i de engelske Fabrikbyer. Allmendinstitutionen giver Glarus et ganske ejendommeligt Præg.

I Kanton Valais finder man en Type paa den tredje Brugsmaade. Her har den patriarkalske Tids broderlige Forhold bevaret sig i hele deres rørende Simpelt. Næsten alle Kommunerne have temmelig udstrakte Ejendomme, der bestaa af Skove, Græsgange, Vinbjerge og Kornmarker. Som i Uri er Retten til at benytte Alpegræsgange saa at sige en Del af Privatejendommen: den Mængde Kvæg, man maa sende op paa Fællesgræsgangen, afhænger af den Mængde, man har haft om Vinteren i sine Stalde. Men Skoven deles i Parceller, som ved Lodtrækning fordeles mellem de Berettigede. Meget omstændelige Reglementer give nu Forskrifter for Brugen af Skovene; men i tidligere Dage har Valais ødelagt sine

Skove paa den grusomste Maade, og næsten alle de Bjergkløfter, der udmunde i Rhonedalen, ere forhuggede og have lidt meget ved Bjergstrømmene.

Kommunevinbjergene dyrkes i Fællesskab. Alle Medlemmer arbejde det samme Antal Arbejdsdage. I nogle Egne behandles Kornmarkerne paa en lignende Maade. Efter Høsten afholdes Fællesmaaltider, «Gemeindetrinket», der minde om Spartanernes Maaltider eller om de første Kristnes Kjærlighedsmaaltider. — Foruden Kommunerne have de i Schweiz saa stærkt udbredte Skydeselskaber Marker og Vinbjerge, som «les seigneurs tireurs» dyrke i Fællesskab, og hvis Udbytte fortæres ved Fællesmaaltider om Sommeren hver Søndag efter Skiveskydningens («le tir») Afholdelse.

Man kjender ikke Omfanget og Værdien af Kommunejendommene i de forskjellige Kantoner. En fuldstændig Statistik heraf haves ikke; derfor kun nogle faa Tal: I Halvkantonet Obwald med 13000 Indb. anslaaes Kommunejendommenes Værdi til 13,3 Mill. Fr.; i Appenzell-Inneroden med 9800 Indb. til 3 Mill.; i Solothurn til 7 Mill.; i Kanton St. Gallen, hvor disse Ejendomme ere meget udstrakte, har alene Byen St. Gallens en Værdi af 6,3 Mill. Fr.; i Kanton Schaffhausen udgjøre Fællesejendommene en Tredjedel af Kantonets hele Territorium. I Kantonerne Uri, Zug og Schwyz findes der ligeledes meget udstrakte Almindinger.

Man ser i Schweiz, hvorledes det politiske Samfund har udviklet sig af det økonomiske, af Almindingsinstitutionen. Særlig Schwyz har endnu mange Levninger af den gamle Ordning: «Oberallmeind» er her en Levning af det gamle «Markgenossenschaft», der i sin Tid besad meget udstrakte Almindinger. «Unterallmeind» existerer

ogsaa den Dag i Dag: den omfatter bl. A. hele den nordlige Del af Rigi. Disse Foreninger vare i tidligere Dage uafhængige Samfund. Ogsaa Gersau med sin Alminding var tidligere en uafhængig Stat, en Republik, der i 1390 mod en Betaling af «690 Pund Pfennige» havde tilkjøbt sig fuld Selvstændighed, og som først i 1817 har forenet sig med Schwyz ved en fri Overenskomst. — Ogsaa i Elsass og Baden findes der en Del Levninger af Almindingerne; men langt fra saa betydelige som i Schweiz. Den bekendte Nationaløkonom Rau omtaler de badenske Almindinger, og er gunstig stemt mod denne Institution.

— Efter den lærde Baseler-Professor Andreas Heusler maa de schweiziske Almindinger ikke betragtes som Foreninger af individuelle Interesser, som Foreninger, hvis Formaal det er at fremme de enkelte Medlemmers private Interesser. Foreningerne have en selvstændig Tilværelse, og deres Formaal er at fremme Landets eller Landsbyens almindelige Vel. Det er i det Heles, ikke i de Enkeltes Interesse, at de ere indstiftede. Den Ret, som disse Fællesskaber udøve, er ikke nogen «Miteigenthumsrecht»; det er en «Gesammteigenthumsrecht». Det er ikke en Samling Individuer, der besidde; det er et vedvarende Samfund, som igjennem Aarhundreder holder sig uforandret, hvor mange eller hvor faa Deltagerne end ere. Deltageren ejer ikke en Del af Grundejendommen; han har kun Ret til en forholdsvis Andel i Udbyttet af Fællesejendommen.

Privatejendommen er i mere end én Henseende underordnet under Fællesejendommen. De i Fællesskabet Lodtagne have f. Ex. til visse Tider Ret til at lade deres Kvæg

græsse paa Privatfolks Marker. Den private Ejer har ikke Lov til efter Behag at hugge i den Skov, der tilhører ham; thi ryddede han den helt, vilde han jo trænge til mere Træ af Fællesskoven. Mange Reglementer forbyde ogsaa Privatejeren at udvide sit Hus eller sine Stalde, naar han ikke har faaet Tilladelse hertil af Foreningens Synsmænd; thi gjør han sine Bygninger større, vil han jo ogsaa trænge til mere af Fællesskovens Tømmer for at kunne vedligeholde dem. Privatejendommen bør altid og overalt vige Pladsen for Fællesejendommen.

Den økonomiske Korporation, der besidder Almindingerne, falder ikke sammen med det politiske Samfund, der udgjør Kommunen. I Stanz i Nidwald udgjøre for Exempel Kommunens Beboere en Forening, der kaldes «die Dorfleute zu Stanz». De forene sig i almindelige Møder for umiddelbart at træffe Bestemmelser om Kommunens Anliggender. Den økonomiske Forening «Theilsame» derimod bestaar af Brugshaverne fra Oberdorf og Stanz under Et. Adskillelsen mellem de Borgere, der have Brugsret, og dem, der mangle den, skriver sig fra 1641, og den agtes bestandig. Det viser sig her, at de absolute Demokratier ere meget konservative. Ogsaa i Ny England ser man, at de ultra-demokratiske Forfatninger ere de ældste.

Brugsretten følger med Personen, ikke med Ejendommen. Den kan ikke afhændes. I Almindelighed er det en Betingelse for at kunne udøve den, at man hele Aaret har haft «Feuer und Licht» eller i alt Fald paa en bestemt Dag. I Wolfenschiessen skal saaledes den Berettigede have tilbragt Natten til d. 15 Marts i Kommunen.

Brugsretten er, som vi have set, forskjelligt ordnet paa de forskjellige Steder. Nogle Grundsætninger ere dog

temmelig almindelig gjældende. Paa Alpegræsgangen maa kun sendes det Kvæg, som man om Vinteren har haft paa sin Privatejendom. Er Græsgangen for lille til at modtage alt Kvæget, sker der en forholdsmæssig Reduktion. Paa Foraarsgeneralforsamlingen, inden Kvæget sendes op paa Bjerget, erklærer hver Brugshaver under Eds Tilbud, hvor stor Kvægbesætning han har haft. Sving er umulig, da Synsmændene vide, hvormeget de forskellige Ejendomme kunne underholde. Den mindste Uredelighed straffes med strænge Bøder eller foreløbig Forbrydelse af Brugsretten. I Giswyl og i Sachseln fordeles Græsgangene ved Lodtrækning. I Alpnach gaa de paa Tur. Nogle Steder svares der af hvert Kvæghoved en Skat, hvis Udbytte fordeles mellem dem, der intet Kvæg have.

I tidligere Tider, da Skovene vare udstrakte og Befolkningen lidet talrig, kunde Enhver hugge efter Behag. Nu hersker der tildels strænge Bestemmelser. Nogle Skove, der tjene som Dæmning mod Lavinerne, maa der ikke hugges i. I andre bestemme Synsmænd, hvad der maa hugges. Bygningstømmer udleveres til de enkelte Familier i Forhold til den Trang, de have dertil. I Uri gjælder samme Regel med Hensyn til Brændsel. Andre Steder faar hver Familie samme Mængde Brændsel. Det er strengt forbudt at sælge det Træ, man har faaet af Fællesskovene, udenfor Kommunen.

De opdyrkede Almindinger findes i Landsbyens Nærhed. De fordeles paa et større Antal Parceller, hvoraf 5, 6, 7 i Forening udgjøre en Lod. Undertiden overlades Lodderne dog udelte til de Berettigede. Fordelingen sker ofte ved Lodtrækning. Brugsretten haves i ti, femten, tyve Aar eller for hele Livet. Naar Tiden er udløben,

vender Alt tilbage til Fællesskabet, og en ny Fordeling foretages. Undertiden fordeles ikke alle Lodder, men nogle, der da midlertidig udlejes, holdes i Reserve, for at de i fornødent Fald kunne tilstaaes en dertil berettiget Familie. Disse Almindinger ere altid fortrinligt dyrkede, uagtet de kun besiddes for et vist Tidsrum, og i saa Henseende ligne de ingeniunde de russiske Landsbyers Fællesjorder, uagtet Systemet her er det samme. For at overbevise sig herom behøver man ikke at fordybe sig i fjernt liggende Dale. To Skridt fra Interlaken, dette den elegante Verdens Mødested, hvor Tusinder af Rejsende samles hvert Aar, kan man besøge Böningen-Allmend, der omfatter hele det Delta, som Lutschine danner dér, hvor den falder i Brienzersøen. Hvis man betragter denne Slette fra en nærliggende Højde, f. Ex. fra Ameisenhügel paa Scheinige-Platte, ser man den delt i en utallig Mængde smaa Firkanter, hvor der dyrkes Kartoffler, Grøntsager, Hør osv., og hvor der hist og her er plantet Frugttræer. Det er lige saamange smaa Haver paa nogle Ares Størrelse, der ere fortrinligt behandlede med Spaden, gjødede og lugede. Udbyttet er fortrinligt. Denne Alminding er omtrent 100 Hektare stor, fordelt mellem 343 Familier, og hver Lod har 7 Parceller. Denne vidtdrevne Sønderdeling bruges, for at Alle kunne faa Noget af hver Slags Jord.

Disse Foreninger af Brugshavere ere sande Republiker. Deres Forfatninger datere sig fra Middelalderens Begyndelse, men ere i Tidernes Løb undergaaede mange Ændringer og Forbedringer. Exempelvis skal her omtales den Forfatning, det schwyz'iske Fællesskab «Gross» har. Alle attenaarige Brugshavere samles en Gang hvert Aar i April Maaned for at høre Aarsberetningen og ordne

de løbende Forretninger. Præsidenten kan, om fornødent, sammenkalde Forsamlingen, «Genossengemeinde», til overordenlige Møder. Hvert andet Aar vælges alle Embedsmænd; Ingen kan undslaa sig for at modtage Valg. Den udøvende Magt er i Hænderne paa et af 7 Medlemmer bestaaende Raad, der vælges af Forsamlingen. Dette Raad træffer Bestemmelser om Benyttelsen af Skovene, foretager Fordelingen af Jorderne, fastsætter Bøder for Overtrædelser af Reglementerne, repræsenterer Fællesskabet i alle Retssager, lader udføre Arbejder, hvis Bekostelighed ikke overstiger 60 Fr.; større Arbejder skulle voteres af Generalforsamlingen. Raadet sammenkaldes til Møder af Præsidenten. Denne skal desuden sammenkalde en overordenlig Generalforsamling, naar 100 Medlemmer forlange det. — Forfatningerne ere gjennemgaaende overordenlig demokratiske.

— Sluttelig udvikler Forf. de Fordele, han tror at finde i disse middelalderlige Institutioner. Han tror, at de ere en gavnlig Skole, i hvilken Borgeren lærer det politiske Liv og lærer at sysle med Samfundets Anliggender. Han hævder, at de, uden at skade Industriens Udvikling (Glarus), holde Arbejderen tilbage paa Landet og fjerne Fristelsen til i Byerne at søge en større Arbejds løn: Lad Mennesket finde Velstand og Ejendom paa Landet, og han vil blive der; thi det er det Sted, som Naturen har anvist ham. De store Byer — Hovmodets, Luxus'ens og Ulighedens Sæde — avle Oprørsaad; Landet indblæser Sindet Ro, Enighed, Ordenssans. Disse uhyre Byer, hvor Tusinder af hjemløse Mænd og et fremtidsløst Proletariat samler sig, — er det moderne Samfunds Fare. Han troer, fremfor Alt, at de afgive en sikker

Grundvold for Samfundet at hvile paa. Der er intet Land, hvor Folket er mere konservativt end i Schweiz's gamle Kantoner, hvor Almindingerne ere bevarede: Ingen har her Interesse i at kuldkaste Samfundet. Anderledes i de store Stater, hvor al Grundejendom er i Hænderne paa nogle Faa. Saaledes England: medens der her endnu i 1786 taltes 250,000 Landejendomsbesiddere, udviser den nyeste Optælling kun 30,760. Dette Tal er maaske ikke sikkert; men hvad der er sikkert, er, at Tallet i alt Fald er meget lavt, og at flere Provinser ejes af kun fem eller sex Personer. «Véd De», udbød J. Bright i en Tale i Birmingham den 27 Avgust 1866, «véd De, at det halve England ejes af halvandet Hundrede Personer? Véd De, at det halve Skotland tilhører ti à tolv Personer? Véd De, at Besiddelse af Grundejendom er et Monopol, der stedse bliver mere eksklusivt?» Kan man da undre sig over, at Ejendomsretten i de Besiddelsesløses Øjne viser sig som et Privilegium, der snart vil blive Gjenstand for de farligste Angreb? Men medens i England Millioner af Fattige leve af offentlig Understøttelse, og medens Landarbejderen mangler ordenlige Boliger, Oplysning og Velvære, sikrer de schweiziske Almindinger Agerbrugeren i alt Fald mod fuldstændig Elendighed. Og de forhindre, at Uligheden føres for vidt, at der mellem de højere og de lavere Stillede aabner sig en dyb Kløft. Kampen mellem de Rige og de Fattige fører ikke her til Demokratiets Undergang; thi Ingen er meget rig, og Ingen meget fattig. Her er Ejendommen ikke truet; — hvorledes skulde den kunne være det, naar Alle ere Ejere!
